

İNŞİKAK

﴿ ۸۴ ﴾ سُورَةُ الْاِنْشِقَاقِ

İnşikak, yâhud « اِنْشَقَّتْ » Sûresi bilâ hılâf mekkîdir.

Âyetleri - Bısrî ve Şamîde yirmi üç, maadada yirmi beştir.

Kelimeleri - Yüz yedi.

Harfleri - Dört yüz kırk.

Fasılası - ت ۱۰۵۰ ر ۱۰۰ ق ۰ م ۰ ن ۰ harfleridir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

﴿١﴾ إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ﴿٢﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٣﴾
 وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ ﴿٤﴾ وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ﴿٥﴾
 وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٦﴾ يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ
 رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ ﴿٧﴾ فَمَّا مَنَ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ﴿٨﴾
 فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ﴿٩﴾ وَيَنْقَلِبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ
 مَسْرُورًا ﴿١٠﴾ وَأَمَّا مَنَ أُوتِيَ كِتَابَهُ وِرَاءَ ظَهْرِهِ ﴿١١﴾

Sh:»5670

﴿١١﴾ فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُورًا ﴿١٢﴾ وَيَصْلَىٰ سَعِيرًا ﴿١٣﴾ إِنَّهُ
 كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴿١٤﴾ إِنَّهُ ظَنَّ أَن لَّنْ يَحُورَ ﴿١٥﴾
 بَلَىٰ إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا ﴿١٦﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ ﴿١٧﴾
 وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ﴿١٨﴾ وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ ﴿١٩﴾ لَتَرْكَبُنَّ
 طَبَقًا عَن طَبَقٍ ﴿٢٠﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢١﴾ وَإِذَا قُرِئَ
 عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ ﴿٢٢﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا
 يَكْذِبُونَ ﴿٢٣﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٢٤﴾ فَبَشِّرْهُمْ
 بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٥﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ

أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ

Meali Şerifi

Semâ inşikak ettiği 1 Ve rabbını dinleyip haklandığı vakıt 2 Ve Arz meddedildiği ve içindekini atıp boşaldığı 3 Ve rabbını dinleyip haklandığı vakıt 4 Ey o insan! Sen cidden rabbına doğru çabalar da çabalar nihâyet ona mülâkî olursun 5 O vakıt kitabı sağ eline verilen 6 Kolay bir hesab ile muhasebe olunur 7 Ve mesrur olarak ehline gider 8 Ve amma kitabı "arkasında" verilen helâk! Diye çağırır 9 Ve Saiyre yaslanır 10 Çünkü o ehlinde mesrur idi 11 Çünkü hiç inkılâb görmiyecek sanmıştı 12 Hayır, çünkü rabbı onu gözetiyordu 13 İmdi kâsem ederim o şefaka 14 Ve geceye ve derlendiğine 15 Ve derlendiği zaman o Aya 16 Ki sizler binip binip gececeksiniz elbette tabakadan tabakaya 17 O halde onlara ne var ki iymân eylemezler? 18 Ve karşılarında Kur'an okunduğu vakıt

Sh:»5671

secde etmezler? 19 Hattâ o küfr edenler tekzîb ederler 20 Halbu ki Allah içlerindeki biliyor 21 Onun için

onlara elîm bir azâb müjdele 22 Ancak iman edip Salih ameller yapanlar başka onlara tükenmez bir ecir

var 23

1. ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾ Sema inşıkak ettiği: yarıldığı veya parçalandığı - Semanın

inşıkakı, bu âlemin tebeddülü için fevkından gelen emri ilâhînin nüzul ve tehahhuk etmek üzere Semada

zuhurudur. Bunun başlangıcı, infitar, nihayeti tayy: «

«يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِّ لِلْكُتُبِ» sonra da «

«كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ» mebdei gibi iadedir. Bu suretle inşıkak bir taraftan Dünya

Semasının yıkımı diğer taraftan uhra Semasının kuruluşudur. İnşıkakın başlangıcı Sûrei Furkandaki «

«يَوْمَ تَشَقُّ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا» âyeti mantukunca

Semanın gamâm ile yarılışı ve Melâikenin peyderpey indirilişi ve bu suretle emri ilâhînin gelmeğe başlayışı

diye tefsir olunmuşturki Sûrei Bakarede «

«هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ» âyeti mucebince kazai emir, bunun tamamı demektir. Gamâm, bulut veya ak bulut

demek olan gamamenin cem'idirki Şıhabın beyanına göre inşıkak sırasında hâdis olup içinde suhufi a'mal

ile Melâike inecek olan bir dabab, ya'ni bir sis denilmiştir. Sema bidayeten bir duhan olarak yaratıldığı gibi

Semanın herhangi bir tarafında ecramin birinde biemrillah vaki' olacak bir infilaktan husule gelecek bir

gamâm ile de Semada bir infitar ve işkikak vukua gelmiş olur. Netekim Semanın infitarı ile kevakibin intışarı

beraber zikrolunmuştu. Kazıy haşiyesi Şihabda derki « **يَوْمَ تَشَقُّ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ** » ile

tefsîr olunması İbni Abbastan me'sûrdur. Bu olmasaydı burada onu terk etmek evlâ olurdu. Çünkü infi'al

babından inşikakın ihtiyar olunmasında kemali kudrete ve sanki şakka ihtiyac yokmuş gibi inkıyada delâlet

eden bir ma'na vardır. Zeccac « **وَأَنْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ** » medlûlünce

Kıyamet hevliyle inşikak edecek

Sh:»5672

demiş, bunun gamâm ile olmasına münafi olmayacağı da söylenmiştir. Hazreti Alîden bir rivayette bu

inşikakın Mecerreden olacağı da merviydir. Ba'zı âsarda «Mecer0re, Semanın kapısıdır» ehli Hey'et

derlerki «Mecerre» histe temeyyüz etmiyen birçok yıldızlardır **أه**. Mecerrelerin seçilemiyen birçok

yıldızlar mecmu'ası olduğunda eski ve yeni hey'etçilerin ittifakı var demektir. Yeni hey'etçilerin de kana'atleri

budur. Ba'zı ifratçılar Mecerrelerin bir takım yıldızlar olduğunu yeni hey'etçiler yeni teleskoplarla keşf

etmişlerdir zanniyle ileri geri birçok sözler söylüyorlarsa da bu yeni değildir. Şübhesizki bunların

teşekkülünde câlibi dikkat bir hususiyet vardır. Mecerrelere bizim görebildiğimiz Semanın en yüksek

bu'dunda bir mevki mahsusta olduğundan oradan başlayacak inşikakın mafevkten gelen bir inşikak demek

olacağı da anlaşılır. Böyle bir inftar ile başlayacak olan inşikak Semanın nihayet tayy ve kazai emre kadar

gittikçe inkişaf eden bir takım safahatı vardırki bunlar «

﴿يَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ﴾ . ﴿فَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ
وَرْدَةً كَالدِّهَانِ﴾ . ﴿وَأَنشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ﴾ .
﴿وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا﴾ » âyetleriyle ifade olunmuştur. Burada bu

inşikak safahatının mebdinden müntehasına, ya'ni kazi emre kadar mecmuunun vaktına işaret olmak

üzere « إِذًا » her cümlede tekrar olunmayıp Semaya aid « أَنْشَقَّتْ وَ أَذِنَتْ وَ حُقَّتْ »

» fiillerinin mecmu bir « إِذًا » arza aid olanlar da bir « إِذًا » tahtinde cem olunarak iki « إِذًا » ile

zikredilmiştir. Ya'ni Sema yarıldığı 2. ﴿وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا﴾ ve rabbini dinlediği vakit - burada «

إِذِنْ » üzün kelimesinden kulak vermek dinlemek ma'nasından olarak inkiyad ve itaatte mecazdır.

Netekim lisanımızda da kulak vermek, dinlemek, söz dinlemek emir dinlemek, inkiyad ve İtaat etmek

ma'nasına kullanıldığı gibi şâirin:

صم اذا سمعوا خيرا ذكرت به وان ذكرت بشر عندهم

اذنوا

«Benim anıldığım bir hayr işittiklerinde sağırdılar, yanlarında bir şerr ile anıldığımda da kulak verir

dinlerler»

Sh:»5673

demek olan beytinde de « اَذْنُوا » o ma'nayadır. Ya'ni bidayeti hilkatte Sema dühan iken Allah ona ve Arza « اَتَيْنَا طَائِعِينَ » buyurduğu zaman « اِئْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا » diye tav'an ona

inkıyad edip bütün tabi'atleriyle vücûde geldikleri gibi, inşikak emri verildiği zaman da Sema hiç

mukavemet etmeksizin hemen inşikak edip rabbinin irâde ve kudretinin te'sirine inkıyad eylediği ve

binaenaleyh inşikaka müterettib, ahkâm husule geldiği vakit ﴿ وَحَقَّتْ ﴾ ki Sema ona «hakîk» lâyük

kılınmıştır.» - Ya'ni Semanın hakikatine, tabi'atına yaraşan da odur. Çünkü ilk yaradılışında «

اَتَيْنَا طَائِعِينَ » demiş, Allahın emrine itaat, tabi'atı olmak üzere vücûde getirilmiştir. Diğer bir

ma'na ile o Semaya hak, vâcib kılınmıştır « اِئْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا » buyurulmuş olduğu için

tav'an inkıyad etmese kerhen inkıyada mecbur olurdu. Onun için dinleyip tav'an ve tab'an inşikak etmese

kerhen ve cebren şakk olunurdu. Biri liyaketten, biri vücubdan olan bu iki ma'naca « وَحَقَّتْ » de «

« وَاو » atifa olmayıp cümlei mu'terıza olarak « إِذَا » nın medhulünden ayrı olmuş olur. Çünkü bu liyakat

ve hak, Semaya yalnız inşikak zamanında değil, haddizatinde sabittir. Hak fi'li, şu şuna ehaktır, hakiktir,

müstehaktır gibi liyakat ma'nasına kullanıldığı zaman « حُقَّ لَهُ . بِهِ » gibi mechul sıgasiyle kullanılır.

Lâkin her mechul okunanın o ma'nadan olması lâzım gelmez, vücub ve iycaab ma'nasında « لام » veya «

« عَلَى » ile sıralanır. « حُقَّ لَهَا وَحُقَّ عَلَيْهَا » gibi burada « لام » veya « عَلَى » bu iki

ma'nadan şöyle tefsir olunmuştur. «

أَيُّ جُعِلَتِ السَّمَاءُ مَحْقُوقَةً أَي حَقِيقَةً جَدِیرَةً بِالإِسْتِمَاعِ
« وَأَلْأَنْقِيَادِ وَلَا تَمْتَنِعُ » ya'ni Sema dinleyip inkiyad etmeğe imtina' etmemeğe şayan

kılınmıştır demek olup ma'na, kudreti rabbaniyyeye her mümkinin mütave'ati vâcib ve hakk olduğunu

i'lândır. Yâhud: «

حَقَّ اللَّهُ عَلَيْهَا بِالإِنْقِيَادِ أَي أَوْجَبَ بِمَعْنَى حَكَمَ عَلَيْهَا
« بِوُجُوبِ الإِنْقِيَادِ لَهُ » ya'ni Allah, kendisine inkiyadı Sema üzerine vâcib kılmiştir.

Binaenaleyh Semanın ona inkiyadı haktır, vacibdir. Yine bu ma'nalarda

olarak « حُقَّ لَهَا أَنْ تَنْشَقَّ لِشِدَّةِ الْهَوْلِ » hevlin şiddetinden dolayı ona inşikak

vâcib olmuştur diye de tefsîr edilmiştir. Bu surette «vâv», âtife olup cümle « إِذَا » nın medhulünde dahil

olur. Bunun üçü de inşikakın tehakkukunu te'yid etmiş ve ona terettüb edecek umura tearruz etmemiş

oluyor. Biz ise bundan daha başka bir ma'na anlıyoruz, şöyleki: « وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا », yalnız inşikak

emrini değil, onunla beraber Melâikenin nuzulü ve daha sair ahkâmı rabbaniiyenin icrası gibi inşikaka

müterettib olan evâmiri ilâhiyyeye inkiyad ve itaat, ya'ni «

﴿هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ
وَالْمَلَائِكَةُ﴾ . ﴿وَالْمَلِكُ عَلَىٰ أَرْجَائِهَا وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ
﴿حَقَّتْ﴾ mazmunlarına işaret « فوقهم يومئذ ثمانية ﴾

umurun vaki" olacağı Hâkkanın tehakkuku veya hakkın galebesi ve ihkakı ma'nalarından biriyle «

﴿فُعِلَتْ بِهَا الْحَاقَّةُ . أَوْ جُعِلَتْ السَّمَاءُ مَحْقُوقَةً أَى مَغْلُوبَةً
﴿لِلْحَقِّ﴾ ya'ni Semaya hâkka vaki' olduğu veya Semâ haklandığı: emri hâkka mağlûb olup hak, ihkak

edildiği vakıt demek olarak «

﴿وَقُضِيَ الْأَمْرُ﴾ . ﴿وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلِكُ صَفًا صَفًا﴾

mazmunlarına işaret olmak daha müfid ve belîğ olacağı kana'atindeyiz - 3.

﴿وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ﴾ ve arz medd olunduğu - dağları dereleri dekk ile tesviye edilip «

uzatılarak seası ziyadelendirilip genişletildiği 4. ﴿وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا﴾ ve içinde ne varsa attığı

- ölüleri kabirlerinden fırlattığı « وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا » mısradakınca içindeki

agirliklarını, künezünü ve meadinini döktüğü, Sayıd ibni cübeyr gibi bir takımları künezün ihracı Deccalin

hurucu sırasında olduğuna binaen burada yalnız mevtâya kasr etmişler ise de Katâdeden merviy olan

evvelkidir. ﴿وَتَخَلَّتْ﴾ Ve tamamen boşaldığı - Âlûsînin nakl ettiği üzere Ebülkasimi Cîlî Dîbacda

İbni Ömer radiyallahü anhten tahric etmişti ki Peygamber sallâllahü aleyhi vessellem şöyle

Sh:»5675

buyurmuştur. «

أَنَا أَوَّلُ مَنْ تَنَشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ فَاجْلِسُ جَالِسًا فِي قَبْرِى وَ إِنْ
الْأَرْضَ تُحَرِّكُ بى فَقُلْتُ لَهَا مَا لَكَ فَقَالَتْ إِنْ رَبِّى أَمَرَنِى أَنْ
أُلْقِىَ مَا فِى جَوْفِى وَ إِنْ أَتَخَلَّى فَأَكُونُ كَمَا كُنْتُ إِذْ لَأ شَىءٍ
فِىَّ وَ ذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ

kendisinden inşikak edeceklerin evveliyim, hemen kabrimde cülûs ederek otururum ve Arz benimle

hareket etmeğe başlar, ne oluyorsun derim: rabbım bana içimdekini atıp boşalmamı, boşalıp da vaktiyle

bende hiç bir şey yokken olduğum gibi olmamı emretti, Der, işte bu Allah tealânın «

وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ» kavlidir. Öyle boşaldığı 5.

﴿وَأَذْنَتْ لِرَبِّهَا وَحَقَّتْ﴾ ve rabbını dinleyip haklandığı vakit - bunda da söz evvelki

gibidir. « اِذَا » nın tekrarı Semâya âid olanlarla Arza âid olanların bir nevi hususiyetle istiklâline, ya'ni

inşıkak-u hâkkanın iki safhasına işaret içindir. Bu « اِذَا » lar bir taraftan yukarıki Sûrenin Âhirine bir

taraftan da bundan sonrasına merbut gibi mulâhaza olunabilmek üzere, cevabı bir bakışa mahzuf bir

bakışa da mezkûr denilebilecek bir üslûbdadır. Onun için ba'zıları bu « اِذَا » ların şart ma'nâsından

mücerred zarfiyye olup cevaba muhtac olmadığını söylemişlerdir ki bu surette balâda zikr olunan tesvîb ve

ceza ne vakit? Suâli mukadderine karşı « اِذَا السَّمَاءُ الْخ » diye cevap olabilir. Ba'zıları

şartıyye olup cevabı tehvil için hazf edilmiş olduğunu söylemişlerdir ki o vakit neler neler olacak şimdi

beyana sığmaz demek olur. Ba'zıları Tekvîr ve İnfitar Sûreleri karfnesiyle o vakit herkes ne yaptığını anlar

demektir demişler. Ba'zıları da « أَذْنَتْ وَحَقَّتْ » fiillerinin ma'nâsında cevap münderictir

demişler. Fakat en doğrusu cevab şu iki âyetten birinin mazmunundadır. 6.

﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ﴾ ey insan, haberin olsun ki sen

﴿كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا﴾ rabbına doğru çabalar da çabalarsın -

KEDH, tırmalamak ve kendisine te'sir edecek vechile

Sh:»5676

hayır veya şerr bir işe emek vererek cidd ü cehd ile çalışıp çabalamak ma'nalarına gelir ki burada bununla

tefsîr edilmiştir: ya'ni bütûn hayatında ölüm ve mâba'dinde rabbın acı veya tatlı ıreceğın emrine doğru

didinir çabalarsın ﴿فَمَلَأْتَهُ﴾ nihayet ona mulâkî olursun - işte Ahfeş, müberred gibi ba'zıları «

اِذَا» ların cevabı «فَأَنْتَ مَلَأْتَهُ» ma'nasına bu «فَمَلَأْتَهُ» dir demişler. Ba'zıları da bu

âyetin cevab Makamında olduğunu söylemişlerdir. Diğer ba'zıları da bunu şart ile ceza arasında cümle

mu'teriza add edip «اِذَا» ların asıl cevabı şu olduğunu söylemişlerdir ki en yakışanı da budur. 7.

﴿فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ﴾ o vakit kitabına yemîni ile irdirilen - defteri a'mâli

veya ilâmı sağ eliyle veya sağ eline verilen (Sûrei Hâkkaya bak) 8.

﴿فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا﴾ hemen bir hesabı yesîr ile muhasebe olunur

geçer -

HİSABI YESİR, hiç münakaşa edilmeyen kolay bir hesap ki Resulullah bunu arz ve sâde kitaba bakılıp

geçştirilmek ile tefsîr etmiştir. Buharî Ebu Müslim, Tirmizî ve Ebu Dâvud Hazreti Aişeden rivayet etmişlerdir:

Hazreti Peygamber sallâllahü aleyhi vesellem « لَيْسَ أَحَدٌ يُحَاسَبُ إِلَّا هَلَكَ » =

hisaba çekilen bir kimse başka değil, behemehal helâk olur» buyurdu. Ya Resulâllah, Allah tealâ beni

sana feda kılsın «

«فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا»

buyurmuyor mu? Dedim, buyurdu ki «

ذَلِكَ الْعَرَضُ يُعْرَضُونَ وَ مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابُ هَلَكَ = o arzdır arz

olunurlar ve her kim hesabda münakaşa olunursa helâk olunursa helâk olur. Bir de İmam Ahmed ve Abd

ibni Humejd ve İbni Merduye ve Hâkim, sahih diye yine Hazreti Aişeden rivayet etmişlerdir ki: Resulullahı

dinledim namazının ba'zısında « اَللّٰهُمَّ حَاسِبِنِي حِسَابًا يَسِيرًا » = Allahım beni hesabı

yesîr ile muhasebe et» diyordu, namazdan çıkınca ya Resulâllah dedim, hesabı yesîr nedir? Buyurdu ki «

«أَنْ يَنْظَرَ فِي كِتَابِهِ فَيُتَجَاوَزَ عَنْهُ» kitabına bakılıp da geçştirilivermesi, ya'ni

günahlarının

afv olunuvermesidir.» 9. ﴿وَيَنْقَلِبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ مَسْرُورًا﴾ geçer ve mesur olarak

ehline döner-sevinerek « هَآؤُمُ اقْرَؤْا كِتَابِيَهٗ » der. Ehli, mü'minlerden olan yârânı ve

müteallikatı ve Allah tealânın Cennette bilhassa anın için hazırladığı hur-u gılmândır. 10.

﴿وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ﴾ ve amma kitabı zahrının verâsında, ya'ni

sırtı arkasında verilen - El'hâkka Sûresinde « بِيَمِينِهِ » mukabilinde « بِشِمَالِهِ » burada «

﴿وَرَاءَ ظَهْرِهِ﴾ denilmesi ikisinden de murad bir olduğuna delâlet eder. İkisinde de terslik, şeâmet,

zorluk, hakaret ve tehlike ma'nası vardır. Onun için « ﴿بِشِمَالِهِ﴾ • ﴿وَرَاءَ ظَهْرِهِ﴾ »

diye tefsir edilmiş, arkalarından sollarına verilir denilmiştir. Ba'zıları da sağ eli boynuna, sol eli arkasına

bağlanıp kitabı arkasının gerisinden verilir demişlerdir. Soldan verilmesi şeâmet ve ma'kûsiyyetine,

arkasından verilmesi de « وَلِيَحْمِلْنَ أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا مَعَ أَثْقَالِهِمْ » medlûlü

üzere o kitabın hukmünce ve balleri sırtlarına yükletilmek ma'nasiyle cezalarının ağırlığına yâhud şimal,

amellerinin solaklığıyla kesiblerinin tersliğine, verâe zahrihi de « فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ »

medlûlünce Dünyada kitabullahı arkalarına atıp zıddına gittikleri veya kendi işlerini kendileri görmeyip

arkalarından bekledikleri cihette Âhirette hükümleri tebliğ olunurken yüzlerine bakılmıyarak ümid ve

intizarlarının hilâfına ve hatır-u hayallerine gelmez ve surette aleyhlerinde olarak arkalarından tebliğ

olunacağına da işaret olurki bu son ma'na gelecek olan « **أَنَّهُ ظَنَّ** » ta'lilinden de anlaşılır. Böyle kitabı

arkasından verilen 11. ﴿ **فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُورًا** ﴾ artık helâk diye bağıırır. -

SÜBUR, helâk demektir. Ya'ni vâsübürâ: ey helâk! Neredesin gel yetiş imdadıma helâk olayım da bu

derdden kutrulayım diye feryad eder. 12. ﴿ **وَيَصْلَى سَعِيرًا** ﴾ ve Seıyre

Sh:»5678

yaslanır - Cehenneme girer. 13. ﴿ **أَنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا** ﴾ Çünkü o ehlinde

mesrur idi - Dünyada, evinde, âilesi, kavmı içinde ferahlı, refahlı, keyfi yerinde zevk-u safasında idi, Âhıret

ve akıbeti düşünmez, gam ve keder içinde ıztirab çekenlere acımaz, Dünyanın tehavülâtını hısaba almaz

idi 14. ﴿ **أَنَّهُ ظَنَّ** ﴾ çünkü o zann etmiştiiki ﴿ **أَن لَّنْ يَحُورَ** ﴾ asla dönmiyecek, inkılâb

görmıyecek - sürûru, kedere çevrilmıyecek, ölmıyecek, hiç bir azâb ve mes'ulıyyet çekmıyecek sanmıştı.

HAVR, bir kemâlden sonra noksan ve zevale rücu' ve inkılâbdır. Netekim bir hadîsi şerifte «

﴿ **نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الْحَوْرِ بَعْدَ الْكُورِ** ﴾ kevrden sonra havrden Allaha sığınırız»

buyurulmuşturki sarık sarıldıktan sonra tersine çözümlü bozulması gibi arttıktan sonra noksana, kemâlden

sonra zevâle salâhtan sonra fesâda, tarakkîden sonra tedenniye rucu' ve inkılâb demektir. Burada «

إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ

Allaha rucu'dur. 15. ﴿بَلَىٰ﴾ Hayır - Onun zanni gibi değil, keyfine kalmıyacak inkılâb görecek,

rabbına rücu' edecektir. ﴿إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا﴾ Çünkü rabbi ona basîr bulunuyor. -

Bütün yaptıklarını görüp gözetip duruyor. Binaenaleyh onu kaçırmaz, behemehal çevirecek, hesabını görüp

cezasını verecektir. 16. ﴿فَلَا أُقْسِمُ﴾ ilh «فاء» geçen beyanat üzerine neticeyi tefri' ve

takrirdir. ﴿بِالشَّفَقِ﴾ -

Şefak, akşam güneş battıktan sonra ufukta görünen kırmızılığın ismidir. Ki aslı tül gibi rikkat ve incelik

ma'nasındandır. «شَيْءٌ شَفَقٌ» denilirki inceliğinden dolayı

Sh:»5679

tuttunamayan şey demektir. Kalbin inceliği ma'nasına şefekat ve korku ma'nasına, işfak da hep rikkat

ma'nasındandır. Lisanımızda şefak, fecr, ya'ni sabahın tanrı ma'nasına da şayi' olmuş ise de bu âmiyâne bir

ta'birdir. Arabcada ve istilâhı şeri'de ve hey'etçiler istilâhında şefak, fecre mukabil olarak gurubdan sonraki kırmızılıktırki akşam namazı vaktidir. İmamı a'zam Ebu hanîfe Hazretleri kırmızılıktan sonraki beyazlık olduğuna kail olmuşturki Ebu Hüreyre ve Ömer ibni Abdillaziz hazeratının da kavlidir. İmamı a'zamın cümhur kavline rucu'u da merviydir. Tafsîli Hidaye etrafındadır. O beyazlığın zevâliyle bilittifak yatsı namazı girmiş olur. Burada murad Dünya hayat ile mesrur olanlara karşı hergün bir akşama müncer olarak tehavvül etmekte bulunan âlemin inkılâbatındaki menazırın ihtilâfını duyurmak olduğu için evvelâ akşamın kırmızı şefakına, sâniyen 17. ﴿وَاللَّيْلِ﴾ geceye ﴿وَمَا وَسَقُ﴾ ve mâvesakına -

VESAK, zamm ve cem'i', ya'ni derleyip toplamak, birikdirip yüklenmek ma'nasınadır. Netekim altmış sa'a bir deve yükü toplamak i'tibariyle vesak denilir. Gecenin mâvesakı da derleyip toplandığı muhteveyâtı demek olur. Vesaktan ifti'al olan «ittisak» da aslı «ivtisak» olup derli toplu düzgün ve muntazam olmak ma'nasınadır. Sâlisen 18. ﴿وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ﴾ ittisakı zamanında Kamere - ya'ni derlenip toplanarak muntazam bedr olduğu zaman Aya kasem edilip de buyuruluyorki 19.

﴿لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ﴾ elbette ve elbette siz tabaktan tabaka bineceksiniz - şefakın, leylin ve muhteveyâtının, Kamerin tehavvülâtı gibi halden hâle veya tabakadan tabakaya, veya karından karna intibak, eden birbirinden üstün tehavvülat ve inkılâbata binecek, beyan olunduğu üzere sonunda

rabbınıza gideceksiniz.

Sh:»5680

Tabak kelimesi, esasen mutabekat ve mutabık mefhumıyla bir çok ma'nâlara gelir. Kamus sahibinin Besâirde beyanı vechile bu madde mütezayif isimlerden olup aslında bir şey'i diğer bir şey'in mıkdarınca fevkinde kılmak ma'nasınadır. Sonra o fevkinde olan şeyde ve bu münasebetle bir şey'e uygun olan şeyde, sonra derece ve menzilede ve ahval ve etvarda isti'mal olunmuştur. Bu suretle bir şey'in kapağına veya örtüsüne ve bir çiftin teki gibi mutabık ve uygununa ve tabak ve sini dediğimiz kablara ve tabakanın cam'i veya ismi cinsi olarak tabakat ve meratib ma'nâsına ve bâhusus bir terakkî mülâhazasıyla bir hâle mutabık olan diğer hale ve karın ve asır ma'nâsına ve yirmi seneye ve bel kemiklerinin arasında ki yufkaca intbak kemiklerine ve Cebeli zühreye ıtlak olunur. Ve yer yüzüne de tabakul'arz denilir. Burada en ziyade yekdiğerine mutabık halden hâle geçeceksiniz diye tefsîr edilmişirki en şumüllü ma'nası budur. Bir takımları mutabekati şiddeti hevilde mutabekat ile takyid eylemişler ise de bu zâhir değıldir. Bir çokları tabakânın cem'i olarak tabakattan tabakata, ba'zıları karından karna, asırdan asra demişler, ba'zıları da yirmi seneden yirmi seneye tahavvülâta işaret olduğunu söylemişlerdir.

Naîm ibni hammadin ve Ebu Nuaymin tâhric ettiklerine göre Mekhul demiştirki her yirmi senede evvel bulunmadığınız bir halde bulunursunuz. İbni münzirin ve İbni ebî hâtimin rivayetinde de her yirmi senede evvel üzerinde bulunmadığınız bir emr ihdas edersiniz. Ba'zıları da bir zamandaki cema'ati beşer manasına karndan karna « قَرْنَا بَعْدَ قَرْنٍ » ümmetten ümmete demişlerdir. Netekim Resulullahı amucası

Hazreti Abbas ibni Abdilmuttalib medh ederken şöyle demiştir.

وَأَنْتَ لَمَّا وُلِدْتَ أَشْرَقَتِ الْأَرْضُ وَضَاءَتْ بِنُورِكَ الْأُفُقُ
تَنْقُلُ مِنْ صَالِبٍ إِلَى رَحْمٍ. إِذَا مَضَى عَالَمٌ بَدَأَ طَبَقٌ.

Sen doğduğun vakıt Arz aydınlandı ve nurunla ufuk

Sh:»5681

parladı, bir sulbden bir rahime geçiyordun, bir âlem geçince bir tabak peyda oldu. Ya'ni yeni bir karn,

geçenlerin hepsinden üstün birbirine uygun müterakkî bir cem'iyet zuhur etti demektir. Bunların hepsin

insanların gerek ferd ve gerek cem'iyet i'tibariyle hayatta bir kararı olmayıp ölüm ve Âhirete doğru Allaha rucu' edinceye kadar tehavvülden tehavvüle geçmeğe mahkûm olduklarını ifade ediyor. Bu suretle Dünyada hayatı beşer tavırdan tavra terakkî ve tedenniye giden mütemadî bir inkılâb demek olduğu ve bunun için beyan olunduğu üzere nihayet Allaha varıp hesap vermek lâbüd bulunduğu anlatılmış oluyor.

Rükûb, tehavvül ve telâkîden mecaz veya hakikati üzere olup hâl mecazen merkûbdur. Hâlin hâle mutabekati ikinci hâlin evvelkine bir hadde telâkîsi veya galebesidir. Yoksa bütün zat ve evsafa ittihad veya mümaselet değildir. Zira mutabekat zat ve mahiyette değil, biri hayat biri memmat gibi muhtelif ahvalin yekdiğerine bir hadde mutabekati olabilir. Bununla beraber ikisi de elem, ikisi de lezzet olmak gibi aynı cinsten iki hâlin zaman ve mekân veya derece farkıyla intibakı da olabilir. Bu suretle rükûb ve tabakta bir yolculuk, ya yukarı veya aşağı giden bir inkılâb tasvir ve tehyici vardır Hâlin birisi Dünya birisi âhirettir. Dünya bir inkılâb âlemi bir geçid, Âhret bir darül'karardır. Bu karar da ya sürûrda veya Seirydedir. Hıtab, umuma olduğuna göre bu ihbarda inkılâbın terakkî veya tedennî olabilmesi i'tibariyle bir cihetten va'd, bir cihetten veîd vardır. Hıtab, Resulullah'a ve mü'minîne olduğuna göre de bunda hem kat'î bir va'd hem de İslâmın emri ilâhîye intibak ile Allaha rucu' için daima Âhirete doğru tealî ruhunu telkîn eden ve zaferden zafere götürecektir olan yüksek bir terakkî umdesi vardır ki Allahdan başka hiç bir gayede tevekkufu

Sh:»5682

tecviz ettirmez ve dîn ruhunun camid ve kör körüne bir görenekle mazîye veya hâle saplanıp kalmaktan

ibaret bir atalet hissi değil, nizamsız, intibaksız, gayesiz giden ve hiç bir yekûn ifade etmiyerek her

adımında ibtidaî kalan perişan bir teceddüd ve inkılâb hevesi de değil, mebbe'den meada, kademe

kademe bir intibak nizamı içinde Allah için daima ileri gitmek ve likauillaha irmek isteyen bir terakkî aşk ve

iymanı ile hareket olduğunu anlatır. Onun için bir hadîsi şerifte «

مَنْ اسْتَوَى يَوْمَهُ فَهُوَ مَغْبُونٌ = iki günü müsavî olan aldanmıştır.» Diye vârid olmuştur.

Bunda insanı bütün inkılâbâtın fevkına çıkaracak bir terakkî düsturu, bir i'tilâ vad-ü tebşiri bulunduğu

bilhassa Kamerin ittisakına kasem edilmesiyle de işaret edilmiş demektir. Bundan dolayı « با » nın

fethiyle müfred olarak « لَتَرْكَبَنَّ » kıraatine göre hitab evvel emirde Peygambere aid olarak

Resulullahın leylei israda olduğu vechile Semâdan Semâya, dereceden dereceye, rütbeden rütbeyle kurbi

ilâhîye mîracı vuku' bulacağını va'd-ü tebşir olduğu dahi İbni Abbas ve İbni Mes'uddan rivayet edilmiştir. «

وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ» kaseminin de buna bir münasebeti mahsusası vardır. Buharîde Mücahidden

İbni Abbas, « لَتَرَكَبَنَّ طَبَقًا عَن طَبَقٍ » hâlen ba'de hâlin» dedi. «Haza nebiyyüküm

sallâllahü aleyhi vesellem» dedi diye rivayet de bunu gösterir. Şu halde « با » nın zammiyle cem'i' olarak

« لَتَرَكَبَنَّ » kıraati de Peygamberle beraber ona ittiba' eden müslimîne hitab olarak onların da

Peygambere ittibaı nisbetinde halden hâle tabakadan tabakaya kurbi hakka yükselecekleri haber verilmiş

ve hilâfına gidenlerin o inkılâbat içinde mağlûb ve makhûr olacakları anlatılmış olur. Hasılı bu âyette halden

hâle veya tabakadan tabakaya terakkî her yüz senede veya her yirmi senede br tehavvül ve teceddüd ile

mutabakat mefhumlarına alâkadar tabak ve rükûb mazmunlarında hayatın seyri terakkî veya tedennîsinde

kanun olan mühim hakikatler vardır. Hayat, muhîte

Sh:»5683

mutabakat diye mülâhaza edildiğine göre de en yüksek hayat, en yüksek muhîte mutabakat demek olur.

En yüksek muhît ise «

﴿بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطٌ﴾ . ﴿عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ . ﴿هُوَ الْأَوَّلُ
وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ . ﴿وَهُوَ مَعَكُمْ
﴿أَيْنَ مَا كُنْتُمْ﴾

olan Allah tealâdır. Binaenaleyh en yüksek hayat her hal-ü kârda Allah tealânın

emrine intbak ederek onun likasına yükselmekle olur. O yükseliştir ki «

وَأَنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ» buyurulan

hayati âhire saadetinin aksasıdır. Netekim evvelki Sûrede mukarrebînin o Tesnîm men'baından içecekleri

beyan olunmuştu. Ona yükselmek için de ondan beride hiç bir gaye ve maksadda durup kalmamak, her

tehavvül ve inkılâb hatvesinde ancak onun emrini nazari i'tibare alarak yürümek ve lüzumunda onun

yoluna can vermekten çekinmemek iycaab eder. Çünkü her ne yapılsa bir inkılâb âlemi olan Dünyanın hiç

bir şey'inde bekaya ihtimal yoktur. Onun Semâsı da Arzı da haklanacak, bâkı ancak zül'celâl vel'ikram olan

rabbın vechi kalacaktır. Allaha tav'an gitmek istemiyen nasıl olsa kerhen gidecek ve o Kıyametin şiddet ve

hevli içinde onun ikramından mahrum, celâline mahkûm olacaktır. 20.

﴿فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ O halde o insanlara ne var ki iman etmezler? - Hakikat böyle iken,

ya'ni beyan olunduğu üzere bu Dünyada inkılâb muhakkak, tabaktan tabaka tehavvülât ile Âhirete gitmek

ve huzuru hakta hisab vermek zarurî olduğu ve iman edenlere o güzel akibet mev'ud bulunduğu halde

nelerine güvenirlir de Allaha ve Resulüne ve Âhirete iman etmezler! İyman edip de o güzel akibete irmek

için güzel amellere çalışmazlar? İyman etmemekle ne kazanırlar? Allaha gitmekten kaçınmakla

buldukları halde kalacaklarını ve inkılâb görmeyeceklerini mi zann ederler? 21. «SECDE AYETİDİR»

﴿وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ﴾ Ki karşılarında Kur'an

okunduđu vakit secde etmezler - boyun eğmezler, hakikati

Sh:»5684

teslim etmezler, emr-ü nehyine itaat ve inkiyad eylemezler, secde etmeleri lâzım gelirken secde etmezler.

Aleyhissalâtü vesselam bir gün « **وَاقْتَرِبْ** وَاسْجُدْ » okumuş da secde etmiş, beraberinde

bulunan mü'minler de secde etmişlerdi, Kureyş de başları ucunde el çırpmış ve ıslık, çalmışlardı, bu âyet

nâzil oldu diye rivayet edilmiştir. İmamı a'zam Ebu Hanîfe Hazretleri bununla burada secdei tilâvetin

vücubuna istidlâl eylemiştir. Şafî de sünnet demiştir. İbni Abbas radiyallahü anhümadan mufassalda secde

yoktur diye rivayet edilmiş ise de Ebu Hüreyre radiyallahü anh burada secde etmiş ve Peygamber

sallâllahü aleyhi vesellem Hazretlerinin bunda secde ettiğini gördükten sonra secde ettim vallahi demiştir,

Enes radiyallahü anh de demiştirki: Ebu Bekrin, Ömerin, Osmanın, Alînin radiyallahü anhüm arkalarında

namaz kıldım, hepsi de secde ettiler **أهـ**. Ya'ni namazda bu Sûreyi okudular, burada bilhassa secdei

tilâvet yaptılar. Maamafih Sûrenin âhirine kadar okunup da rükû'a gidilecek olursa namazın rükû' ve

sücutiyle secdei tilâvet sakıt olur. Vâcib değildir diye Hasenden varid olan rivayetin mahmili de bu olmak

gerektir.

22. ﴿بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يَكْذِبُونَ﴾ hattâ küfredenler tekzîb bile ediyorlar - Kur'ana

ve Âhirete yalan diyorlar - 23. ﴿وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ﴾ Halbuki Âllah içlerinde ne

saklıyorlar biliyor. -

YU'UN, kab ma'nasına vi'adan ifaldır. Mazîsi « وَجَمَعَ فَأَوْعَى » gibi ev'âdirki kaba doldurup

saklamak ma'nasındandır. Ya'ni tekzîb ederlerken gönüllerinde ne gibi muzmer fikirler, bozuk akîdeler,

fena maksadlar besliyorlar, tasdîk etmeleri iycah ederken neden dolayı tekzîbe gidiyorlar, tekzîb ile neler

kazanmak, kablarına neler doldurmak, mü'minlere neler yapmak, defterlerine neler yazdırmak

Sh:»5685

istiyorlar, hepsini Allah tamamiyle biliyor. 24. ﴿فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ Onun için kâfirler

elîm bir azâb ile müjdele - de onunla sevinsinler! 25.

﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ Ancak iman edip salih ameller

yapanlar müstesna - alel'umum mü'minlerin kâfirlerden istisnası istisnai münkati' olursa da kâfirler içinde

iyman edenlere nazaran muttasıldır. ﴿لَهُمْ﴾ onlar için - ya'ni iman edip de salih ameller yapanlar

için ﴿أَجْرٌ غَيْرٌ مِّمَّنُونِ﴾ menn olunmaz, ya'ni kendi kesibleri olmak i'tibariyle minnetsiz,

yâhud kesilmez ebedî bir ecir vardır.